

Sluttrapport for PUST UT - metodebok for helsepersonell

Program: Helse høst (2019)

Prosjektnavn: Pust ut – metodebok for helsepersonell

Organisasjon: FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold

Org.ledd: Likestillingscenteret (Stiftelsen Kvinneuniversitetet)

Beløp Bevilget

2020: kr 665 000

2021: kr 655 000

2022: kr 480 000

Startdato: 01.02.2020

Sluttdato: 31.12.2022

Innholdsfortegnelse

1. Forord	s. 2
2. Sammendrag	s. 2
3. Bakgrunn for prosjektet	s. 2
4. Målsetting og målgruppe	s. 4
5. Prosjektgjennomføring og metode	s. 4
6. Resultater, vurdering av resultat- og effektmål	s. 4
7. Oppsummering med konklusjon og videre planer	s. 5
8. Medieoppslag	s. 5
9. Kilder	s.6

1. Forord:

I 2019 mottok FRI Oslo og Viken midler til å utvikle en metodebok for helsepersonell, om skeive mennesker med utviklingshemming. Prosjektet er nå avsluttet, og det med stor suksess! Bakgrunnen for prosjektet var etter ønske fra gruppen selv. Prosjektleder og prosjektmedarbeidere er gruppeverter i det frivillige tiltaket "PÙST UT" - et treffpunkt for skeive mennesker med utviklingshemming.

2. Sammendrag:

I en periode preget av pandemi og lite fokus på annet enn sykdomsforebygging har det vært krevende å skulle løfte frem viktigheten av å snakke om normbrytende seksualitet i det norske helsevesenet. Likevel har prosjektgruppen i alt holdt 6 fysiske kurs for et varierende antall deltagere, samt utviklet et webinar som kompensasjon for det fysiske kurset. Prosjektet har fått mye medieomtale og er av mange løftet frem som et særlig viktig prosjekt for økt livskvalitet hos mennesker med utviklingshemming. Prosjektet har i alt delt ut 1000 bøker til helsepersonell og andre som arbeider med målgruppen.

3. Bakgrunn for prosjektet:

Ofte forbinder vi seksuell helse med prevensjon og fravær av kjønnsykdommer. Med Snakk om det! (Helse- og omsorgsdepartementet 2016) ble emnet også åpnet opp for en bredere definisjon og forståelse av seksuell helse. Her legges det vekt på at alle skal ha en trygg seksualitet gjennom hele livet. Strategien fremhever at funksjonshemmede, et begrep som også omfavner mennesker med utviklingshemming, har rett til en seksualitet og trygg seksuell helse. Det legges også til at seksualitet og seksuelle er en menneskerettighet basert på iboende frihet, verdighet og likhet for alle mennesker (Bogetun et al 2013:13).

Utviklingshemmede har gjennom historien vært utsatt for mye diskriminering og tvang, og spesielt deres seksuelle helse har vært et tabu. Det var først ved innføringen av ansvarsreformen for 25 år siden at utviklingshemmede fikk større frihet og ansvar for eget liv og helse herunder også seksuell helse.

«Personer med utviklingshemming har det samme spekteret av seksuelle orienteringer som resten av befolkningen. De, som alle andre, erfarer og definerer seg som heterofil, homofil, bifil og transseksuell. Utviklingshemmede kan imidlertid ha vansker med å forstå sin egen seksualitet, som kan være utfordrende for selvbildet og eierskap til egen seksualitet. Personer med utviklingshemming har seksuelle behov som alle andre, men seksualiteten kan komme til uttrykk på andre måter. For utviklingshemmede vil det ofte være et misforhold mellom kroppslig og intellektuelt utviklingsnivå, og seksuelle ytringsformer er nært knyttet til intellektuelle ferdigheter.» (NOU 2016:17, s.161).

NOU 2016:17 På lik linje har åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming, og viser at utviklingshemmede fortsatt diskrimineres på mange områder i samfunnet og at menneskerettighetene brytes. Spesielt er det vanskelig for utviklingshemmede å ha en privat sfære og en trygg seksuell helse på grunn av påtvunget bofellesskap og at de omgås personalet

store deler av døgnet. Tjenesteytere har ansvar for å legge til rette for at seksualitet er et tema som blir vektlagt på lik linje med andre tema. Når det dukker opp seksuelle behov og problemer kan tjenesteyter gi generelle og enkle råd og informasjon. Tjenesteyter må selv vurdere sin egen kompetanse.

Manglende kjennskap til seksualitet og kjønn fører lett til seksuell trakassering og overgrep mellom utviklingshemmede, men de kan også bli utsatt for overgrep fra omsorgspersoner og personale, ettersom de ikke har lært eller forstår hvor grensene går. Mennesker med utviklingshemming kan ofte oppleve dobbelt stigma i forhold til egen seksualitet. De blir ikke nødvendigvis sett på som voksne av pårørende og tjenesteytere, og de beveger seg også i et heteronormativt samfunn. Der kan være vanskelig å møte likesinnede for å utforske egen seksualitet og identitet, i tillegg til ofte å ha et svært begrenset sosialt nettverk. Å kunne utforske, diskutere og komme frem til egen identitet, kan fort bli styrt av helsepersonellens holdninger og kunnskaper.

En trygg og god seksuell helse for utviklingshemmede er derfor i første rekke å få en åpen dialog om seksualitet og kjønn ved å ha trygge personer rundt seg som de kan henvende seg til og spørre om seksualitet, men også å få lov til å gjøre seg opp egne tanker for å styrke egen mestringskompetanse på området. For å en trygg seksuell helse er det derfor viktig å gi tjenesteyterne grunnleggende kunnskap og trygghet til å kunne snakke med brukerne om kjønn og seksualitet.

PUST UT er et frivillig drevet treffpunkt for skeive utviklingshemmede, i regi av FRI Oslo og Akershus. Treffpunktet ble startet i 2016 på initiativ fra Gøril Melby, ved nevrohabiliteringen ved Ullevål. Treffpunktet drives av Carina Elisabeth Carlsen, Ada S. Solberg, Kaisa Milch og Idar Alexander Lysbraate. Gruppen treffes en gang i måneden hvor de snakker om temaer gruppen selv har hatt ønske om å diskutere. Dette kan være alt fra kjønnsroller, hvordan fortelle familie og venner at en er skeiv til grensesetting av egen kropp.

PUST UT er et tilbud til mennesker med utviklingshemming som definerer seg selv som «skeive», og er ment som et sosialt treffpunkt hvor lesbiske, homofile, panfile, bifile eller transpersoner med utviklingshemming kan snakke fritt om kjønn og seksualitet. Grunntanken er nettverksbygging, slik at deltakerne kan treffe andre som kanskje kjenner seg igjen, og har skeive tanker, følelser og behov. Dette er et frivillig drevet tilbud, under FRI. De frivillige har ingen behandlende funksjon, men er der for å sette i gang samtaler om ulike temaer, lede gruppediskusjoner og fasilitere treffpunktet. Gruppetilbudet inneholder undervisning i form av informasjonshefter med definisjoner og refleksjonsspørsmål rundt kveldens tema. Informasjonen som gis er blant annet hentet fra allerede eksisterende materiale, men det er også utarbeidet egne hefter.

Mennesker med utviklingshemming opplever ofte mye motstand i forhold til sin seksualitet, og er til stadighet omgitt av et paternalistisk mønster, der alle andre vet deres eget beste. Som utviklingshemmet har du liten innngripen i din egen hverdag, og har mange mennesker du må forholde deg til i løpet av en dag. Avgjørelser fra hva du skal ha på deg, til hva en skal gjøre, når dette skal gjøres og hvordan tas ofte av andre. Seksualitet er et svært omfattende og personlig tema, og det finnes ingen fasit for hvordan vi skal formidle seksualkunnskap. Seksualatferd kan forstås på mange måter. Dette inkluderer personens forståelse av sin egen kjønnsidentitet (Lunde, 2013).

4. Målsetting og målgruppe

Primær målgruppe har vært ansatte i kommunen som er tjenesteytere for mennesker med utviklingshemming. Sekundær målgruppe har vært mennesker med utviklingshemming.

Vi har ikke kunnet måle tjenesteyters normkritiske arbeid, men basert på tilbakemeldinger oppfatter vi at boken har vært med å skape en holdningsendring.

Vi ønsket å gjennomføre 20 kurs, med inntil 40 deltakere på hver av kursene i 2021/2022. Dette gikk ikke som ønsket, grunnet pandemien. Vi holdt 6 kurs med varierende antall deltagere - fra 1 til 80. Totalt har vi nådd ca 130 kursdeltagere gjennom fysiske kurs.

Sommeren 2022 gjorde vi kurset om til et webinar. Dette ble lansert under Arendalsuken 2022. Vi endret også kravet om å møte på kurs for å få bok, til at vi sendte ut bøker til alle interesserte. Dette har ført til at vi nå er tomme for bøker.

Tilbakemeldingen på disse kursene har vært gode, men mange føler seg likevel ikke klare til å snakke om seksuell helse. Dette viser viktigheten av å fortsette holdningsarbeidet hva gjelder seksuell helse for målgruppen.

Vi ønsket å nå ut til minimum 800. Dette er oppnådd. Vi har hatt en god og variert pressedekning, og med det har vi trolig også nådd bredt utover dette.

5. Prosjektgjennomføring og metode

Prosjektet er gjennomført ved hjelp av ressursgruppe, samt gjennomlesing og tilbakemelding fra skeive mennesker med utviklingshemming. Dette har vært gjort i gruppe, med prosjektleder. Disse kjenner hverandre fra den frivillige gruppen PUST UT. Dette har vært viktig for å ivareta brukermedvirkningen, men også hatt en bieffekt hvor disse har kjent på en ekstra stolthet rundt egen identitet.

Det er også utviklet informasjonsfilmer om veiledning og seksuell helse, også disse med mennesker med utviklingshemming som medvirkende.

Kurs og webinarer er laget med fokus på gruppeveiledning som metode.

6. Resultater, vurdering av resultat- og effektmål

Resultatmål for prosjektet var:

1. utviklet en praksisrettet metodebok for helsepersonell om normer, seksualitet og utviklingshemming
2. gjennomført kurs på bakgrunn av metodeboken for helsepersonell

Resultatmålene er målt ved å se hvorvidt metodeboken, kursene og filmene er utviklet og gjennomført i henhold til planen.

Resultatmål 1 er oppnådd i henhold til planen. Vi ønsket å utvikle en metodebok, med tilhørende nettressur og 12 samtalehefter. Samtaleheftene finnes i vår nettressurs.

Resultatmål 2 er til en viss grad oppnådd. Som nevnt tidligere måtte vi gjøre om fra fysiske kurs til webinar.

Vi har holdt kurs følgende steder:

OsloMet for vernepleierstudenter

OsloMet for studenter i sexologi og funksjonshemming

Lilestrøm kommune

NFSS'21

NYT-festivalen

Drammen kommune

Metoden har også inspirert andre lignende tiltak, deriblant i fengsel (Mobekk, et al, 2022).

Selv om boken er delt ut til omlag 1000 stykker har vi dog ingen garanti for at boken brukes, eller hvordan seksualitetsundervisningen ivaretas. Dette er diskutert i prosjektgruppen og vi har konkludert med at dette ikke kan kvalitetssikres utover kurs, webinar og innhold i boken.

7. Oppsummering med konklusjon og videre planer

Til tross for at pandemien har gitt utfordringer og at dette ikke har vært et tema som har fått prioritet i helsevesenet er vi fornøyde med gjennomføringen. Dette ble løst ved å gjøre om kurs til webinar.

Vi har fått en rekke tilbakemeldinger fra helsepersonell som bruker boken og har fått en større forståelse for at også mennesker med utviklingshemming kan ha et kjønn-, og seksualitetsmangfold. Flere studenter har valgt å benytte boken som en del av sin baceheloroppgave.

Prosjektet lever nå videre som nettressurs, og gjennom det frivillige gruppetilbudet "PUST UT". Vi ser på muligheten for å kunne digitalisere boken, da vi ikke har midler til å trykke opp flere.

Nettressursen vil bli liggende hos Skeiv Kunnskap og Likestillingscenteret.

Prosjektleder ønsker på sikt å søke om midler til PhD basert på metoden som er utviklet gjennom arbeidet med PUST UT.

Vi er takknemlig for den økonomiske støtten Stiftelsen DAM har gitt oss.

8. Medieoppslag

Prosjektet har fått mye oppmerksomhet i media:

PUST UT - en metodebok (Stiftelsen SOR, 14/10/21): <https://stiftelsensor.no/nyheter/item/pust-ut-en-metodebok>

<https://www.glomdalen.no/a-vare-bade-skeiv-og-utviklingshemmet-kan-vare-ekstra-vanskelig-det-vil-odolingene-carina-og-anette-endre-pa/s/5-19-1036726>

Carina Carlsen og Ada Svarstad Solberg – Seksuell helse, PUST UT og litt til (Vernepleierpodden):

<https://podcasts.apple.com/cz/podcast/63-carine-carlsen-og-ada-svarstad-solberg-seksuell/id1530969206?i=1000534405564>

Ada (27) gir ut bok: – Et steg mot et inkluderende samfunn for alle (Enebakk avis, 13/06/21):

<https://www.enebakkavis.no/ada-27-gir-ut-bok-et-steg-mot-et-inkluderende-samfunn-for-alle/s/5-12-281571>

Tar opp det å være skeiv og utviklingshemmet (Eidsvoll og Ullensaker blad, 23/10/21):

<https://www.eub.no/tar-opp-det-a-vare-skeiv-og-utviklingshemmet-det-er-ikke-nodvendigvis-slik-at-man-blir-katere-av-a-snakke-om-sex/s/5-136-332769>

Mennesker med utviklingshemming kan også være skeive! (VG, 25/06/21):

https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/weMRWn/mennesker-med-utviklingshemming-kan-ogsaa-vaere-skeive?fbclid=IwAR2PVyJm4DaaUGYdYqusNYpim8y82dlfIE8SkKU6YQg8QKJevx_TeGxmuQ

Siri har utviklingshemming og er skeiv: – Personalet må slutte å ta for gitt at alle de jobber med er

heterofile (Fontene, 25/06/21): <https://fontene.no/nyheter/siri-har-utviklingshemming-og-er-skeiv--personalet-ma-slutte-a-ta-for-gitt-at-alle-de-jobber-med-er-heterofile-6.47.800773.a84b113f66?fbclid=IwAR33dPKTwzJUuBFzmj0dOnxVfrbKEFfGyDRejN7DjG5Nb3CL74gCHjgTQo0>

Å være skeiv og utviklingshemmet kan være ekstra vanskelig - det vil odølingene Carina og Annette endre på (Glåmdalen, 25/10/21): <https://www.glomdalen.no/a-vare-bade-skeiv-og-utviklingshemmet-kan-vare-ekstra-vanskelig-det-vil-odolingene-carina-og-anette-endre-pa/s/5-19-1036726>

Seksuell helse er en del av det å være menneske : <https://dam.no/prosjekter/pust-ut-metodebok-for-helsepersonell/>

- Seksuell helse er en del av det å være menneske (Dam): <https://dam.no/prosjekter/pust-ut-metodebok-for-helsepersonell/>

Samt innslag på NRK

9. Kilder:

Mobekk, H, Helgeland, K, Høyborg, S, Kvalevåg, S, & Lunde, G. H. (2022). "Sex er jo ikke noe tema her". Fontene. Hentet fra <https://fontene.no/fagartikler/sex-er-jo-ikke-noe-tema-her-6.47.910585.800e9535c6>